

Terttu Kortelainen

Bibliometriikan oppikirja

Forsman, Maria: Julkaisut ja tieteen mittaaminen. Bibliometriikan käännekohtia. Enostone-kustannus 2016.

Terttu Kortelainen, Informaatiotutkimus, Humanistinen tiedekunta, Oulun yliopisto, terttu.kortelainen@oulu.fi

Monessa keskustelussa on ollut esillä uuden suomenkielisen bibliometriikan oppikirjan tarve. Siksi on hyvä uutinen, että VTT Maria Forsman on tarttunut tähän aiheeseen. Motivoijana työlle on ollut päivälehdissä käyty tiedepoliittinen keskustelu ja hyvänä tukena kirjoittamiselle tekijän omat kokemukset alan tutkijana ja opettajana. VTT Forsman määrittelee bibliometriikan julkaisujen tilastolliseksi analysoinniksi, julkaisujen mittaamiseksi, joka 2010-luvulla on laajentunut almetriikan myötä tiedon jakamisen tutkimiseen.

Teoksen otsikko kertoo kirjan sisällön painottumisesta tieteen mittaamiseen ja tutkimuksen arviointiin. Sen aihepiirejä ovat tieteelliset julkaisut, bibliometriikan historia, käsitteet, menetelmät ja tulkitsijat, käyttö tutkimuksen arvioinnissa sekä uudet tuulet bibliometrisessä tutkimuksessa. Tutkimustiedon leviämisen historia etenee mesopotamialaisista savitauluista kirjapainotaidon keksimisen kautta tieteellisten

aikakauslehtien syntyyn sekä edelleen ensimmäisiin viittausindekseihin ja -tietokantoihin. Esillä on monipuolisesti kansainvälinen ja suomalainen bibliometrinen tutkimus ja sen soveltaminen tutkimushallinnossa. Tekijä pohtii lisäksi tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta, jonka osoittaminen asettaa uusia haasteita tutkimuksen arvioinnille. Tieteellisten kirjastojen rooli on teoksessa vahvasti esillä. Taustana on yliopistokirjastojen jo tällä hetkellä merkittävä, jatkossa ehkä vielä vahvistuva rooli tutkimuksen tieteellisen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

Teosta voi kiittää ajankohtaisesta tiedosta. Yliopistojen kansainvälisiä vertailuja tekevien verkkopalvelujen esittelyssä esimerkit koskevat kuluvaa vuotta. Teoksessa esitellään myös viime vuosina tutkijoille avautuneet näkyvyyspalvelut, jotka varmistavat kirjoittajien ja heidän tekstiensä yhteyden mm. erilaisissa tutkimuksen verkkopalveluissa. Uusia aihepiirejä ovat myös mm. h-indeksi, Leidenin manifesti ja

altmetriikka, jolla voi olla tehtävänsä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tarkastelussa.

Kirjoittaja joutuu – tai pääsee – tekemään valintoja, joilla erityisesti suomenkielisessä tekstissä on merkitystä myös terminologian vakiintumisen kannalta. Tässä teoksessa on valittu sanamuoto vaikuttavuuskerroin viittauskertoimen asemesta ja bibliometriikka joskus esiintyneen bibliometrian asemesta sekä informetriikka-käsitteen sijaan, jonka mm. Björneborn ja Ingwersen (2004) määrittelevät laajemmaksi käsitteeksi. Bibliometriikka on kuitenkin sitä tunnetumpi ja käytetympi termi ja valinta on siksi perusteltu. Altmetrisestä tutkimuksesta ei ole toistaiseksi paljon kirjoitettu suomeksi ja altmetriikka on hyvä vastine englanninkieliselle altmetrics -termille. Bibliometrisista indikaattoreista teokseen on sisällytetty vuosikymmeniä käytetty vaikuttavuuskerroin ja uusi mutta maassamme erittäin keskeinen julkaisufoorumiluokitus. Kokonaiskuva on saatu selkeämmäksi jättämällä ulkopuolelle joitakin uudempia indikaattoreita, joiden käyttö toistaiseksi on ollut edellisiä selvästi vähäisempää. *Julkaisut ja tieteen mittaaminen* tuo hyvin esiin sekä bibliometrisen tutkimuksen mahdollisuuksia että kriittisiä näkemyksiä ja aineistojen ongelmia.

Alan tutkimus on entuudestaan moninaista, mutta viime vuosina kehitys on voinut edelleen uudentyyppisten aineistojen ja menetelmien piiriin, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tarkasteluun ja altmetriikkaan. Tätä moninaisuutta kuvataan 183-sivuisessa oppikirjassa kiitettävässä määrin. Erilaisia aineistoja ja analyyseja tarjoavat verkkopalvelut ovat kansainvälisiä, mutta niiden soveltamista kuvataan suomalaisesta näkökulmasta kotimaisin esimerkein. Teos tarjoaa bibliometristä tutkimuskenttää tuntemattomalle lukijalle helposti lähestyttävän lähtökohdan aiheeseen tutustumista varten ja lähdeluettelon, jonka perusteella tietämystä pääsee syventämään. Teoksen käyttöä oppikirjana tukee lisäksi visualisointiosuus, jossa esitellään paitsi taulukoita ja diagrammeja myös Leidenin yliopiston VOSviewer. Kirjan lopussa kokonaiskuvan hahmottamista auttavat bibliometriikan kehityksen virstanpylväät ja sanasto.